

Για τη διασύνδεση κοινωνικής έρευνας και πολιτικής

Διοργάνωση: Όμιλος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας

Σκοπός: προώθηση της τεκμηρίωσης των πολιτικών αιχμής για τη χώρα, με χρονική συνέχεια, αξιοποιώντας τα πορίσματα και τα δεδομένα των κοινωνικών επιστημών και το δυναμικό των δημόσιων και ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών φορέων, ιδίως ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων, που θεραπεύουν τις επιστήμες αυτές

Χρόνος: Πρώτο δεκαήμερο Σεπτεμβρίου 2002 (μία απογευματινή συνάντηση)

Τόπος: αίθουσα αθηναϊκού ξενοδοχείου

Εισηγητές: Σωκράτης Κοσμίδης, Γραμματέας Υπουργικού Συμβουλίου (γενικό πλαίσιο), Κώστας Θέος, Γενικός Γραμματέας Επενδύσεων και Ανάπτυξης, Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών (πολιτικές αιχμής), Γιάννης Βούλγαρης, υποδιευθυντής Ινστιτούτου Πολιτικής Κοινωνιολογίας, ΕΚΚΕ (κοινωνική έρευνα – τεκμηρίωση πολιτικών)

Συντονισμός: Βασίλης Βουτσάκης, ΔΣ ΟΠΕΚ

Συμμετέχοντες:

Α. Πολιτικοί

1. Σταύρος Μπένος, υφυπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης
2. Χρήστος Πάχτας, υφυπουργός Οικονομίας και Οικονομικών
3. Αλέξανδρος Καλαφάτης, υφυπουργός Ανάπτυξης
4. Έκτωρ Νασιώκας, υφυπουργός Υγείας
5. Νίκος Γκεσούλης, υφυπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
6. Ροβέρτος Σπυρόπουλος, υφυπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων
7. Γιώργος Ζανιάς, Γενικός Γραμματέας Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών
8. Εύη Χριστοφιλοπούλου, γενική γραμματέας κοινοτικών και άλλων πόρων, Υπουργείο Εργασίας
9. Γιώργος Τσαμασφύρος, ειδικός γραμματέας ενιαίου διοικητικού τομέα θεμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης και κοινοτικού πλαισίου στήριξης, ΥΠΠΑΙ
10. Βαρβάρα Μπελεζίνη, ειδική γραμματέας υπουργείου Πολιτισμού
11. Γιώργος Νικητιάδης, γενικός γραμματέας Δημόσιας Διοίκησης
12. Νίκος Διακουλάκης, ειδικός γραμματέας Ανταγωνιστικότητας
13. Γιάννης Καλογήρου, ειδικός γραμματέας για την Κοινωνία της Πληροφορίας, Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών
14. Γιώργος Παπακωνσταντίνου, σύμβουλος ΥΠΕΘΟ

B. Ακαδημαϊκοί

1. Δημήτρης Παπούλιας, Πανεπιστήμιο Αθηνών
2. Νίκος Αλιβιζάτος, Παν/μιο Αθηνών
3. Καλλιόπη Σπανού, Παν/μιο Αθηνών
4. Γιάννης Χρυσουλάκης, γενικός γραμματέας Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης
5. Δημήτρης Σωτηρόπουλος, Πανεπιστήμιο Αθηνών
6. Αντιγόνη Λυμπεράκη, Πάντειο πανεπιστήμιο
7. Μάνος Ματσαγγάνης, Πανεπιστήμιο Κρήτης
8. Μαίρη Λεοντσίνη, Πανεπιστήμιο Κρήτης
9. Γιάννης Σακέλλης, Πάντειο πανεπιστήμιο, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, ΕΚΚΕ
10. Ιωάννα Λαλιώτου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
11. Πάνος Τσακλόγλου, Οικονομικό Πανεπιστήμιο
12. Πέτρος Λινάρδος-Ρυλμόν, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ
13. Θάνος Ντόκος, ΕΛΙΑΜΕΠ
14. Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Παν/μιο Αθηνών, ΚΝΕ-ΕΙΕ
15. Τάκης Πολίτης, ΙΟΒΕ
16. Αλέξης Δημαράς, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας
17. Αχιλλέας Μητσός, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
18. Ισαάκ Σαμπεθάι, Τράπεζα Ελλάδος
19. Πλάτων Τήνιος, Γραφείο Πρωθυπουργού
20. Θόδωρος Καρούνος, ΕΜΠ
21. Δημήτρης Δαμιανός, Γραφείο Πρωθυπουργού
22. Μιχάλης Μοδινός, Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης
23. Κατερίνα Χασαπογιάννη, Γραφείο Πρωθυπουργού
24. Λίλιαν Μήτρου, Γραφείο Πρωθυπουργού
25., ΚΕΠΕ

Σωκράτης Κοσμίδης
Γενικός Γραμματέας Υπουργικού Συμβουλίου

Εισήγηση

**σε εκδήλωση του Ομίλου Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της
Κοινωνίας (ΟΠΕΚ)**

Για τη διασύνδεση κοινωνικής έρευνας και πολιτικής

ΘΕΜΑ :

«Σύνδεση της έρευνας με τη Διοίκηση»

ΑΘΗΝΑ : 20 Νοεμβρίου 2002

Σύνδεση της έρευνας με τη Διοίκηση.

Η έρευνα δεν είναι αυτοσκοπός.

Στο πλαίσιο συγκεκριμένων ενδιαφερόντων, επαγγελματικών ή προσωπικών, ασχολείται κανείς με την έρευνα, μόνος του ή σε ομάδες, για να εμπλουτίσει τις γνώσεις του, να λύσει απορίες του, να διευρύνει τους ορίζοντές του, να οξύνει το πνεύμα του, να δοκιμάσει τις ικανότητές του, να μεταδώσει, με ή χωρίς αντάλλαγμα, τα αποτελέσματα της έρευνας και να τα συνδέσει με άλλες προγενέστερες ή παράλληλες έρευνες.

Η έρευνα δεν έχει αρχή και τέλος.

Όσο ερευνά κανείς, τόσο διαπιστώνει ότι το μονοπάτι που σκόπευε να διαβεί από κάποιο σημείο διανοίγεται σε αδιέξοδη λεωφόρο. Κάπου ασθμαίνοντας, ο ερευνητής αντιλαμβάνεται ότι στο βάθος του δρόμου περιμένουν τα αμείλικτα ερωτήματα γύρω από τις πηγές και το σκοπό της ύπαρξης, που δεν απαντώνται ποτέ.

Στο απώτερο παρελθόν, οι ερευνητές ήταν άνθρωποι ταλαντούχοι, ρέκτες, μοναχικοί. Μεγάλοι ερευνητές συνέδεσαν το όνομά τους με μεγάλες ανακαλύψεις που ώθησαν την ιστορία μπροστά. Εδώ και δεκαετίες, η έρευνα έχει συγκροτηθεί σε αυτόνομη αγορά και κοινότητα. Όλο και συχνότερα, οι έρευνες διεξάγονται κατά παραγγελία από εργοδότες μισθωτών ερευνητών, όπως σε μία επιχείρηση παραγωγής φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων ή εξοπλιστικών προϊόντων, αλλά και κατ' ανάθεση από φορείς, δημόσιους ή ιδιωτικούς, ενδιαφερόμενους για τα αποτελέσματα μιας έρευνας.

Τα ερευνητικά πεδία ολοένα και διευρύνονται σε τομείς αδιανόητους στο παρελθόν. Οι έρευνες πλέον κατευθύνονται όχι μόνο στην ανακάλυψη νέων προϊόντων ή υπηρεσιών, αλλά και στην ίδια την αγορά, η οποία και αυτή αποτελεί αντικείμενο έρευνας.

Στις ημέρες μας, η αξία μιας έρευνας μετριέται με βάση τη χρηστικότητα της, δηλ. από το ειδικό βάρος που προσδίδει κατά την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της.

Η έρευνα είναι αναγκαία και στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα, και στην επιχείρηση και στη διοίκηση.

Θα εστιάσω την προσοχή μου στη σύνδεση της έρευνας με τη διοίκηση. Η έρευνα είναι χρήσιμη και πριν και μετά τη λήψη αποφάσεων και μέτρων. Η έρευνα αποτυπώνει καταστάσεις και φαινόμενα, προσδιορίζει και προσεγγίζει τα προβλήματα, εξηγώντας τα αίτια και τις πηγές εμφάνισής τους, παρέχει πληροφορίες τεκμηρίωσης των προτάσεων αντιμετώπισης καταστάσεων και προβλημάτων, προβλέπει τις πιθανές θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις και αντιδράσεις.

Σημαντικότερος πελάτης και χρήστης ερευνητικών αποτελεσμάτων είναι η κυβέρνηση, η διοίκηση. Και τούτο γιατί κυβέρνηση και διοίκηση χαράσσουν και ασκούν πολιτικές στρατηγικής σημασίας για τον τόπο και τους πολίτες, σε επίπεδο εθνικό, τοπικό και επιχειρησιακό, σε όλους τους τομείς, από την οικονομία και την εξωτερική πολιτική ως την κοινωνική ασφάλεια, το περιβάλλον και τον πολιτισμό.

Μία σοβαρή και αξιόπιστη κυβέρνηση και διοίκηση πρέπει να δρα με βάση τεκμηριωμένες θέσεις και προτάσεις, που διαμορφώνονται σ' ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο και σύνθετο περιβάλλον, πολλαπλώς επηρεαζόμενο, με τον πήχυ των απαιτήσεων των πολιτών να τοποθετείται όλο και πιο ψηλά.

Η κυβέρνηση δεν κινείται εν κενώ, αλλά μέσα σ' ένα δοσμένο και διαρκώς αναδιαμορφούμενο πλαίσιο, όπου κάθε κίνηση προς τα εμπρός πρέπει να είναι μελετημένη και σχεδιασμένη, αλλιώς οδηγεί προς τα πίσω.

Η αυξημένη σημασία της έρευνας για τη διοίκηση επιτάσσει τη διαφύλαξη της εγκυρότητας και αξιοπιστίας της. Εύλογα, διάφοροι παράγοντες και φορείς συμφερόντων επιθυμούν τον επηρεασμό της έρευνας σε ευνοϊκή γ'αυτούς κατεύθυνση. Βεβαίως, κάποιος καχύποπτος δικαιούται να διατυπώσει την ένσταση ότι και η ίδια η διοίκηση έχει συμφέρον να κατευθύνει μία έρευνα, για να νομιμοποιήσει τις επιλογές της. Η συμπολίτευση θέλει το δείκτη της ανεργίας να εμφανίζεται χαμηλά, η αντιπολίτευση τον θέλει ψηλά.

Ενόψει αυτών, αναπόφευκτα προβάλλει το ερώτημα ποιος διεξάγει έρευνα για λογαριασμό της διοίκησης, με διαφάνεια και εγκυρότητα. Δημόσιοι ή ιδιωτικοί ερευνητικοί φορείς;

Οι αντιρρήσεις κατά των δημόσιων ερευνητικών φορέων μπορεί να συμπυκνωθούν στα εξής επιχειρήματα:

- α' ότι έτσι μεγεθύνεται ο δημόσιος τομέας, πράγμα ασύμβατο με την τάση, που με πάθος υποστηρίζω, υπέρ της σμίκρυνσής του,
- β' ότι προφανώς το κράτος δεν μπορεί να αναπτύξει δομές έρευνας σε ολόκληρο το φάσμα των προβλημάτων που διαχειρίζεται,
- γ' ότι τα ερευνητικά σχήματα του δημόσιου τομέα στερούνται ευελιξίας και καθυστερούν στην προσαρμογή τους στις εξελίξεις.

Εναλλακτική λύση η προσφυγή της διοίκησης στην ιδιωτική αγορά έρευνας. Και εδώ προβάλλονται ενστάσεις:

- α' ότι ο ιδιωτικός τομέας είναι ευάλωτος στις πιέσεις και στους επηρεασμούς για συγκεκριμένες κατευθύνσεις των αποτελεσμάτων τους. Δηλ. το δημόσιο κινδυνεύει να πληρώνει μελέτες και έρευνες που θα εξυπηρετούν αλλότρια συμφέροντα,
- β' ότι ο τομέας αυτός δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι διαθέτει καλύτερο έμψυχο υλικό,
- γ' ότι οι ιδιώτες ερευνητές δεν έχουν ευχερή πρόσβαση σε πολλούς τομείς και έτσι η δουλειά τους είναι εξαρτημένη από συνήθως δημόσιους φορείς, που κατέχουν τα στοιχεία.

Η αντίκρουση των εκατέρωθεν αντιρρήσεων και ενστάσεων είναι ευπρεπώς δυνατή, ανάλογα και με την τοποθέτηση του επιχειρηματολογούντος σε σχέση με το ρόλο του κράτους.

Στην Ελλάδα ιδρύθηκαν συγκυριακά φορείς εποπτευόμενοι ή επιχορηγούμενοι από το Κράτος, είτε για γενικότερο είτε για ειδικότερο ερευνητικό έργο, όπως το ΚΕΠΕ, το ΕΚΚΕ, το ΕΙΕ, το ΕΘΙΑΓΕ, καθώς και πληθώρα ινστιτούτων και εργαστηρίων, εντός των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Δεν είμαι σε θέση να αξιολογήσω θετικά ή αρνητικά το έργο αυτών των φορέων. Κινδυνεύω να τους ευνοήσω ή να τους αδικήσω. Κατά καιρούς, έχουν περιέλθει στα χέρια μου συγκεκριμένες έρευνες, εκπονημένες από κάποιους φορείς, που άλλες τις βρήκα αξιόλογες, άλλες ήσσονος αξίας.

Σε κάθε περίπτωση, φοβούμαι ότι το έργο τους, όπως συμβαίνει συνήθως στη δημόσια διοίκηση, δεν αξιολογείται συστηματικά, για τον απλούστατο λόγο ότι ουδείς ζητά απολογισμό και αν τον ζητά δεν τον αξιολογεί.

Αλλά και των ιδιωτικών φορέων οι έρευνες, όπως διασταυρώνω, διακρίνονται για την παρατηρούμενη άνιση ποιότητά τους. Σε κάθε περίπτωση επισημαίνεται ότι τα αποτελέσματα είναι δυσανάλογα με τα υψηλά ανταλλάγματα. Φοβούμαι ότι, κυρίως χάρις στα κοινοτικά κονδύλια, έχει διαμορφωθεί μία αγορά υπερτιμημένων ερευνητικών υπηρεσιών, όπου η σχέση κόστους – οφέλους δεν είναι θετική.

Ένα άλλο κρίσιμο και λεπτό σημείο είναι ο τρόπος ανάθεσης μελετών και ερευνών στους ιδιωτικούς φορείς, όπου η διαφάνεια και ο ουσιαστικός ανταγωνισμός ακυρώνονται από φωτογραφικές διακηρύξεις.

Τελικά, έστω με πολλές αδυναμίες, μπορεί να ισχυριστεί κανείς ευπρόσωπα ότι στην Ελλάδα παράγεται ερευνητικό έργο, ίσως όχι στην επιθυμητή ποιοτική και ποσοτική στάθμη.

Και φθάνουμε στο ερώτημα αν το όποιο ερευνητικό έργο συγκεντρώνεται διασυνδέεται και αξιοποιείται από τη διοίκηση. Η απάντηση είναι αρνητική, ως επί το πλείστον. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη ενιαίας πολιτικής έρευνας, καθώς και τράπεζας όπου τα δεδομένα όλων των ερευνών ταξινομούνται, κατηγοριοποιούνται και αποθηκεύονται, εμπλουτίζοντας τη δεξαμενή της γνώσης και της πληροφορίας, με ευχερή την πρόσβαση και εφικτή την αξιολόγηση και αξιοποίηση. Πληροφορούμαι ότι το ΕΚΚΕ αναπτύσσει ως πιλοτική υποδομή τράπεζα κοινωνικών δεδομένων, αξιοποιώντας το πρόγραμμα «Κλεισθένης». Αυτό είναι ενθαρρυντικό, αλλά δεν πρέπει να μείνει αποσπασματικό.

Η έλλειψη ενιαίας πολιτικής έρευνας είναι συνέπεια του οιονεί ομοσπονδιακού μοντέλου διακυβέρνησης, όπου το κάθε Υπουργείο ασκεί τη δική του κυριαρχική πολιτική, παραγγέλλει έρευνες και μελέτες, συναφείς των οποίων παραγγέλλει και άλλο αδελφό Υπουργείο, τις παραλαμβάνει τυφλά, τις πληρώνει και τελικά ανακαλύπτει ότι οι προτάσεις δεν μπορεί να εφαρμοσθούν.

Σε άλλες περιπτώσεις, αλλάζει η πολιτική ηγεσία και η επόμενη παραλαμβάνει έρευνα που δεν θα παράγγελλε ποτέ. Έτσι, πολλές μελέτες και έρευνες εγκλωβίζονται σε συρτάρια και σκονίζονται σε ράφια, όπως συμβαίνει με πολλές εκθέσεις επιτροπών, με θεσμικές εκπροσωπήσεις.

Πέραν αυτού, η τρέχουσα δημόσια διοίκηση, δηλ. η γραφειοκρατία, δεν βρίσκεται στο επίπεδο κατανόησης της χρησιμότητας της έρευνας ή την περιφρονεί, διότι συχνά δεν συμμετέχει στην πρωτοβουλία παραγγελίας της. Είμαστε ακόμη μακριά από το μοντέλο διοίκησης επιτελικής και ικανής να συντρέχει ουσιαστικά τις πολιτικές ηγεσίες.

Κατάληγω σε προτάσεις, σε τίτλους:

1. Αξιολόγηση του έργου και των δυνατοτήτων των υπαρχόντων ερευνητικών κέντρων του δημόσιου τομέα. Κατάργηση όσων το έργο δεν ανταποκρίνεται στο κόστος λειτουργίας τους. Ενίσχυση όσων το έργο είναι ικανοποιητικό και οι διαφαινόμενες δυνατότητες βελτίωσης σημαντικές.
2. Διαπίστευση και αξιολόγηση των ιδιωτικών ερευνητικών κέντρων. Αυστηρές προδιαγραφές και εγγυήσεις αμεροληψίας και αξιοπιστίας του ερευνητικού αποτελέσματος. Διαφανείς και καθαρές διαδικασίες ανάθεσης, με λογικό τίμημα και παραλαβή μόνο όταν το προϊόν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις.
3. Διαμόρφωση ενιαίας πολιτικής για την έρευνα. Ποιες έρευνες, με ποιο περιεχόμενο και στόχο, με ποιες προδιαγραφές και από ποιον διεξάγονται, αποφασίζεται με σχέδιο και πρόγραμμα, πολιτικό και οικονομοτεχνικό, από διύπουργικό όργανο, στο οποίο συμμετέχουν όλα τα Υπουργεία, τα οποία εν δυνάμει χαράσσουν πολιτικές.
4. Επιλογή και συμμετοχή κατάλληλων υπηρεσιακών παραγόντων στη διαμόρφωση της απόφασης διεξαγωγής ερευνών και στην αξιολόγηση και αξιοποίηση. Με άλλα λόγια διασύνδεση της έρευνας με τη διοίκηση.

5. Δημιουργία τράπεζας δεδομένων, προερχομένων από όλες τις έρευνες όλων, και από την Ελλάδα και από τις άλλες χώρες, κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γιατί όλο και περισσότερο οι πολιτικές που θα αποφασίζονται θα είναι για όλη την Ε.Ε.

Απαντώ σε πιθανά ερωτήματα.

Δημόσιοι ή ιδιωτικοί φορείς έρευνας; Ψευτοδίλημμα. Η απάντησή μου είναι: ανάθεση της έρευνας στον προσφορότερο φορέα, δηλ. ανταγωνισμός και άμιλλα.

Άλλο ερώτημα: Δικαιολογείται αισιοδοξία ότι στην Ελλάδα μπορεί να παραχθεί αξιόλογη έρευνα και να διασυνδεθεί με τη διοίκηση; Συγκρατώ πολύ την αισιοδοξία μου.

- Όσο η δημόσια διοίκηση παραμένει ιεραρχημένη, στελεχωμένη και διαρθρωμένη ανορθολογικά, ανορθόδοξα, άναρχα, ασχεδίαστα, απρογραμματίστα, αναξιοκρατικά, με την πυραμιδοειδή της μορφή στρεβλωμένη και αντεστραμμένη.
- Όσο το μοντέλο διακυβέρνησης, αν και θεσμικά πρωθυπουργικοκεντρικό, είναι ουσιαστικά ομοσπονδιακό.
- Όσο το πολιτικό σύστημα και εντεύθεν το πολιτικό προσωπικό είναι αγκυλωμένο σε παραδοσιακά πρότυπα αναντίστοιχα στις απαιτήσεις του σήμερα και του αύριο.
- Όσο το αντιπροσωπευτικό μας σύστημα δεν ανανεώνει ομαλά τη δεξαμενή από την οποία αντλούνται οι ηγεσίες.
- Όσο οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες προωθούνται χωρίς προηγούμενη έρευνα και μελέτη, ασχεδίαστα και ανυπόμονα, ανώριμα και ψευδεπίγραφα, ως αυτοσκοπός, με παραγνώριση του περιβάλλοντος χώρου.
- Όσο οι πολιτικές δυνάμεις δεν μπορούν να συμφωνούν ούτε στα πιο απλά θέματα.
- Όσο οι έρευνες και οι μελέτες δεν αξιολογούνται, δεν διασυνδέονται, δεν αξιοποιούνται.
- Όσο, τέλος, η δεξαμενή εκσυγχρονιστών δεν εμπλουτίζεται με νέους αποφασισμένους μεταρρυθμιστές, γνώστες των κανόνων μεταρρύθμισης και το μέλλον δεν ανήκει σ' αυτούς που το προετοιμάζουν.

Τότε, το ποτήρι θα φαντάζει μισοάδειο και όχι μισογεμάτο και η ταχύτητα του καραβανιού θα προσδιορίζεται από την πιο αργή καμήλα.